

پروژه «کسب و کار مسئولانه در ایران»
شرکت‌های خارجی فعال در ایران را به
احترام و رعایت اصول بین‌المللی کسب و
کار مسئولانه در فعالیت‌های بازرگانی
تشویق و راهنمایی می‌کند.

کارگران مهاجر و کسب و کار مسئولانه در ایران

آمار مهاجرانی که در سرتاسر جهان از جنگ، خشونت یا قحطی فرار کرده و یا به دنبال دستیابی به فرصتهای مناسبتر اقتصادی هستند، در سال ۲۰۱۵ با رقم ۲۴۴ میلیون نفر، به عنوان بالاترین میزان تا به امروز، به ثبت رسیده است. سواستفاده از مهاجران در فضاهای کاری و نیز آسیب پذیری این قشر در مقابل برده داری مدرن، یک معضل جهانی در حال افزایش است. این معضل انسانی میتواند برای شرکتها مخاطره آمیز باشد چراکه آنها را در موقعیت استثمار نیروی کار قرار میدهد. از آنجا که در ایران جمعیت چشمگیری از کارگران مهاجر در بسیاری از بخشهای صنعت و اقتصاد مشغول به کار هستند، این خطر محتملتر و حادثتر است. هرچند که راههای مواجهه با این معضلات چندان ساده نیستند، اما شرکتهایی در دیگر نقاط جهان گامهای موثر و مثبتی را در این راستا برداشته‌اند که میتواند راهنمایی کارآمد برای شرکتها در ایران باشد. این پژوهشنامه برآن است تا موضوعات اصلی مرتبط با کارگران مهاجر در ایران را بررسی کرده و راهکارهایی را به شرکتها برای مواجهه و یا مقابله با این معضلات پیشنهاد نماید.

اهمیت موضوع

- بیش از **۳ میلیون** مهاجر در ایران زندگی میکنند که ۲ میلیون از آنها فاقد مدارک معتبر قانونی برای اقامت هستند و حضور این مهاجران پیوند عمیقی با اقتصاد ایران خورده است. تخمین زده میشود که نزدیک به **۲ میلیون** نیروی کار مهاجر در ایران مشغول به کار باشند.
- بنابر گزارش مرکز آمار ایران **عمده این مهاجران افغانستانی** هستند و گروه‌های کم جمعیت‌تری از مهاجرین عراقی (۳۴،۵۰۰) و پاکستانی (۱۴،۳۲۰) در ایران ساکن هستند. غالب جمعیت مهاجر در استانهای تهران (۳۳٪)، خراسان رضوی (۱۶٪)، اصفهان (۱۳٪) و کرمان (۸٪) ساکن هستند و باقی مهاجران در استانهای دیگر پراکنده هستند. ۹۷٪ از جمعیت مهاجر در مناطق شهری زندگی میکنند.
- کمیساریای عالی سازمان ملل در امور پناهندگان (UNHCR) تخمین میزند که ۵۰٪ از جمعیت افغانستانی ساکن در ایران کودک هستند (بدین معنا که قریب به **۱.۵ میلیون کودک** در این جمعیت وجود دارند) و این کودکان مهاجر میزان قابل توجهی از کودکان کار در ایران را تشکیل میدهند. بیان میشود که **۵۰ تا ۷۰ درصد** از کودکان کار در تهران کودکان مهاجر هستند.
- سازمانهای غیردولتی بین‌المللی تخمین میزنند که نزدیک به ۵۰۰ هزار نفر در ایران در معرض شکلی از اشکال **برده‌داری مدرن** هستند.
- به این دلیل که مهاجران قانونی با موانع استخدام مواجه هستند و مهاجران غیرقانونی مجوز کار ندارند، میتوانند به آسانی مورد استثمار قرار گیرند. سازمان ملل، سازمانهای غیردولتی و خبرگزاریهای نیمه دولتی ایران گزارشاتی مبنی بر پرداخت های **پایین‌تر از حداقل دستمزد** (در برخی موارد با تاخیر بسیار و یا عدم پرداخت)، **عدم بیمه** از سوی کارفرما و نیز کار در **شرایط سخت و ناامن** را ارایه کرده‌اند. این کارگران عمدتاً در مکانهایی نزدیک به کارگاه‌های غیربهداشتی و خطرناک **زندگی میکنند** و عمدتاً به علت هراس از اخراج از کار و یا از کسور لب به اعتراض نمیگشایند.

بخش‌های با ریسک بالا

کارگران مهاجر در **اغلب بخش‌های صنعت و اقتصاد** در ایران مشغول بکار هستند. این کارگران عمدتاً در صنعت ساخت و ساز (ساختمان، حفرچاه، جاده سازی و سایر پروژه‌های زیرساخت) بکار گرفته میشوند. همچنین جمعیت زیادی از این کارگران در صنایع و مشاغل دیگر از قبیل آجرپزی، کشاورزی و دامداری، معدن، جمع آوری زباله‌های شهری، باغبانی و خدمات نظافتی صنعتی و خانگی مشغول بکار هستند.

برای **کودکان کار**، بخش‌های با ریسک بالا عبارتند از قالببافی، جمع آوری زباله، نساجی، معدن، آجرپزی، بنایی، ساخت و ساز، صنایع تولیدات شیمیایی و مشاغل خانگی.

بسیاری از بخش‌هایی که جاذب سرمایه‌گذاری خارجی در ایران هستند، بخش‌ها و صنایعی هستند که ساخت و ساز بنحوی از عناصر تشکیل دهنده‌ی آنها بشمار میرود، مانند پروژه‌های زیرساخت (فرودگاه‌ها، جاده‌سازی و تولید نیرو)، سیستم‌های مدیریت آب و فاضلاب، کارخانه‌های ماشین‌سازی (توسعه کارخانه)، معادن و توریسم (ساخت هتل). نیاز مبرم صنعت ساخت و ساز به نیروی کار مهاجر بدین معناست که شرکتهایی که در این بخش فعال هستند با ریسک بالایی از استثمار کارگران مواجه هستند.

عوامل افزایش ریسک

دولت ایران تلاشی را در زمینه حمایت از مهاجران انجام داده است که شامل امکان استفاده اتباع خارجی از سیستم بیمه همگانی و نیز امکان ثبت نام فرزندان اتباع خارجی، فارغ از وضعیت اقامتی آنها، در مدارس میشود. با اینحال، تصویر کلی تر از کارگران مهاجر در ایران کماکان تصویر کارگران غیرقانونی است که در معرض استثمار شدید در محیط کاری قرار دارند. عوامل دیگری نیز موجب تشدید این ریسک میشوند:

قراردادهای فرعی یا تبعی: در ایران قراردادهای تبعی عمدتاً دارای شفافیت نیستند. شرکتهای و شهرداریها با بخش خصوصی قراردادهایی را منعقد میکنند که این قراردادها غالباً غیررسمی و بدون قرارداد نوشته بوده و یا فاقد سیستم نظارتی میباشند. در چنین فضایی شناسایی پیمانکاران تبعی و قواعد استخدامی آنها بسیار دشوار است.

سلامت و ایمنی شغلی: شرایط سلامت و ایمنی شغلی در ایران بسیار ضعیف است (به پژوهشنامه #۳ رجوع کنید) این شرایط با توجه به جمعیت زیاد کارگران مهاجر که بعلت نیاز مبرم به کار حاضر به کار در شرایط غیرایمن و ناسالم هستند تشدید شده است. این کارگران که عمدتاً فاقد مدارک قانونی کار هستند، راغب به اعلام هیچ گونه شکایتی در زمینه سلامت و ایمنی شغلی نیستند.

قانونگذاری ضعیف: خلاهای موجود در قانون کار ایران موجب میشود که شرکتهای و کارگاه‌های زیر ده نفر (که قریب به ۵۰٪ از نیروی کار را دربرمیگیرند) از شمول بسیاری از موارد قانون کار مستثنی باشند. عدم توجه دولت و نیز نظام اجرایی ضعیف موجب شده که قوانین موجود نیز به درستی اجرا نشده و ریسک استثمار نیروی کار بالاتر برود.

اقتصاد کلان غیررسمی: کارگران غیر قانونی بخش قابل توجهی از اقتصاد غیر رسمی ایران (که یک سوم نیروی کار را در خود جای داده است) را تشکیل میدهند. این کارگران بصورت غیررسمی عمدتاً در بخش‌های ساخت و ساز، کشاورزی، حمل و نقل، فروشندگی و نساجی مشغول به کار هستند.

اقداماتی که شرکتها میتوانند انجام دهند:

اقدامات خوب در سرتاسر جهان نمونه‌هایی را نشان میدهند که بیانگر چگونگی مقابله شرکتها با چالشهای برشمرده هستند. شرکتها میتوانند این گامهای اولیه را بردارند:

۱. از این امور اطمینان پیدا کنید که: قواعد استخدامی شرکت الزامی مبتنی بر عقد قراردادهای نوشته شامل تمام موارد استخدامی و به زبان کارگر دارد، دریافت مبلغ از کارگران بعنوان هزینه استخدام ممنوع است و مدارک شخصی سفر و شناسایی کارگران نگاه داشته نمیشود.

از سال ۲۰۱۴ «استاندارد کارگران مهاجر خارجی» شرکت اچ.پی (HP's Foreign Migrant Worker Standard) پرداخت هرگونه هزینه از سوی کارگر را ممنوع کرده، قرارداد کتبی به زبان کارگر را الزامی کرده و نگهداشت هرگونه اسناد شناسایی کارگر را ممنوع کرده است.

۲. زنجیره تامین خود را در ایران ترسیم کنید تا قادر به شناسایی حوزه‌های ریسک پذیر مرتبط با استثمار کارگر باشید، ریسکهای برشمرده در این پژوهشنامه را باید بعنوان حداقلها در نظر گرفت.

شرکت Patagonia در سال ۲۰۱۱ شروع به نظارت و ممیزی تامین کنندگان مواد خود از ردیف‌های اول چرخه کرد. این ممیزی‌ها شواهدی دال بر احتمال کار اجباری را افشا کردند. این اطلاعات به شرکت کمک کرد تا اقدامات خود را اولویت‌بندی و بدرستی طراحی نماید. لطفاً برای اطلاعات بیشتر به بخش «Protecting Migrant Workers» در وبسایت شرکت Patagonia مراجعه فرمایید.

۳. شرایطی را در مورد رفتار با کارگران مهاجر برای تامین کنندگان ایرانی خود در نظر بگیرید و روابط سازنده‌ای را با تامین کنندگان به منظور حمایت از آنها در راستای پیشرفت‌هایشان در اقدامات استخدامی در پیش بگیرید.

شرکت Nike با تامین کننده خود، شرکت Hytex، در مالزی اقداماتی را در زمینه مقابله با استثمار نیروی کار به ثمر رسانده است. در میان اقدامات بسیاری که انجام شد، مهمترین گامهای این شرکت از این قرار هستند: الزام تامین کننده خود به بازپرداخت هرگونه مبلغی که از کارگران بابت هزینه استخدام دریافت شده بود، انتقال کارگران مهاجر به اقامتگاه‌های تایید شده، بازپس دادن مدارک سفر و شناسایی کارگران، و تعبیه و تدارک کانالهای ارتباطی مستقیم (hotline) با شرکت Nike برای گزارش خطاهای شرکت تامین کننده. همچنین، شرکت Nike آموزش‌هایی را در زمینه ارتقای رفتار با کارگران مهاجر به شرکت تامین کننده ارائه داد.

۴. مجراها و امکاناتی برای کارگران زنجیره تامین تدارک ببینید که از طریق آنها قادر به بیان دغدغه‌هایشان از اقدامات و یا شرایط استثمارگونه باشند.

شرکت Adidas با تامین کنندگان خود در اندونزی کار کرده و آنها را کمک کرده است تا سیستمی در گوشی همراه راه بیاندازند که کارگران را قادر میسازد تا بصورت ناشناس شکایات کاری خود را به ناظران Adidas گزارش دهند.

۵. با شرکتها، انجمن‌های تجاری و سایر شرکای محلی همکاری‌های موثری داشته باشید تا از این طریق بتوانید با چالش‌های ناشی از استثمار کارگران مهاجر قانونی و غیرقانونی مقابله کنید.

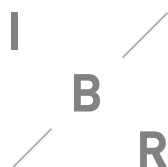
شرکت Coca-Cola به اتفاق شرکتهای همسان، یک برنامه آموزش مشترک را برای تامین کنندگان تدارک دیده‌اند تا پیام مشترکی را در مورد نحوه رفتار با کارگران مهاجر به تامین کنندگان اعلام کنند. در برنامه‌های آموزشی اخیر برای تامین کنندگان که در سال ۲۰۱۴ در خاورمیانه، سال ۲۰۱۵ در ترکیه و سال ۲۰۱۶ در تایلند برگزار شدند، جلسات متمرکز برمقابله با ریسک‌های مرتبط با قاچاق انسان بودند.

کسب و کار مسوولانه

احترام به حقوق انسان‌ها و محیط زیست

کاهش مخاطرات شرکت‌ها

افزایش منافع کسب و کار برای همه

پروژه کسب و کار
مسئولانه در ایران

www.ibrproject.org

پروژه «کسب و کار مسئولانه در ایران» شرکت‌های خارجی فعال در ایران را به احترام و رعایت اصول بین‌المللی کسب و کار مسئولانه در فعالیت‌های بازرگانی تشویق و راهنمایی می‌کند. این پروژه، الگوهای موفق از شرکت‌ها و دولت‌ها در سراسر جهان را جمع‌آوری می‌کند و با به اشتراک گذاشتن استراتژی‌ها و راه‌کارهایی برای پیش‌بینی کسب و کار مسئولانه در محیط‌های کاری پرچالش و ارائه راهنمایی در مورد اقدامات خاص شرکت‌ها به خصوص در مورد ایران می‌تواند از اثرات منفی و مضر بر روی افراد یا محیط زیست جلوگیری کند.

برای کسب اطلاعات و منابع بیشتر لطفاً با مدیر پروژه آندرا شمبرگ و آندرا سالداریاگاس تماس بگیرید.

Andrea Saldarriaga asaldarriaga@ibrproject.org | Andrea Shemberg ashemberg@ibrproject.org